

A POLITIKA ÉS A PÉNZPIACOK

■ Almási Miklós *Anarchista kiskaté a végtelenített válságról* című tanulmánya a 2006-tól számított világválság okait, folyamatait, következményeit elemzi. Főbb gondolatait az alábbiakban tételszerűen foglaljuk össze.

A krízis gépezetét a finanszírozás fejlesztette, és a pénzpiacok tartják fenn. Ma már nem a bankok a finanszírozás urai, hanem maguk is részei egy nagyobb halmaznak: a pénzpiacoknak.

Megváltoztak a hatalmi viszonyok: a pénzpiacok, óriásbankok határozzák meg a társadalmat és a politikát. Ma a pénzügyi szférában forgó tőke a globális GDP tízszerese.

A gyorsan nagy hasznot (20-30 százalék) hajtó finanszírozás kiszívta a tőkét az iparból (nem kínál reálfelbefektetési lehetőséget). Emiatt lassul a GDP növekedése, iparágak épülnek le stb.

A pénzpiac és a spekuláció feltételezi egymást, de ez csak addig marad így,

amíg Kína is be nem száll a nemzetközi pénzpiacokba.

A spekulatív játszmák következtében a finanszírozás rendszerkockázata nőtt, magát a tőkés berendezkedést rendíti meg.

A befektetési bankok megjelenése megnövelte a bankok kockázatteremtő képességét. A befektetési bankok (alapok, magánbankok) lettek a világ urai, mivel ők vezetik a pénzpiacokat. A válságot ez idézte elő.

A politikának korábban több eszköze volt a pénzpiacok megregularizálására. Mára minimálisra csökkent a politika hatalmi pozíciója a pénzpiacokkal szemben. Az történik, amit a pénzpiacok kiharcolnak.

A munkanélküliség az igazi válságkérdés. Ez fojtogatja a világot. Az euróválság megoldódik, csak a munkanélküliségre nem látszik megoldás. Ebbe bele van kódolva Európa és Amerika lelassulása, vagyis meggyengülése. (*Kritika 2011. november–december*)

H. A.

BÁJTÉRME, BARKÁCSPÉNZ

■ Nem hamisított, hanem egyszerűen „saját” pénzt tételezett, mondhatnánk, igazított hozzá a webes világ követelményeihez a titokzatos Nakamoto Szatosi, alighanem álneven, jegybank és pénztárca helyett az internet és a merevlemez médiumában. A (hatványozottan) virtuális pénz, az úgynevezett *bitcoin* fő előnye meglehetősen réginek tűnik: a bájtermé „szagtalan”, pontosabban nem hagy nyomot az online fizetési rendszerekben a felhasználóról. A jelölő csupán egy harminchárom jegyű kód, például *11g3Rvhj76tUTjzjPITenhDhLngHEqZhcU*, amelyet használói tetszés szerint feltöltenek és letöltenek, megosztanak egymással, az alapesetben követhetetlen hétköznapi papírpénzhez hasonlóan annyiban, hogy nem tapad hozzá még csak digitális ujjlenyomatuk sem, ám egyszersmind az elektronikus átutalások steril kényelmé-

vel és hatékonyságával. A kezdetben százzaddollárnyi (egy penny) értékű bitcoin terjedésével, azaz hitelnyerésével párhuzamosan nőtt, felértékelődött. A hétmillió bitoint forgalomba hozó Nakamoto úr – akár egyetlen személyt, akár programozók csapatát takarja a név – harmincöt millió dollár értéket teremtett majdnem semmiből, kicsit a csináld magad kapitalizmus szellemében, kicsit anarchistán, távol a bizalmat szavatoló központi hatóság vigyázó szemétől. Olyan alaptalan alapon, hogy beleremeg az ember: hogy pénz lehet bármi, amivel fizetnek, mert az érték bármi, amiről azt mondjuk, hogy érték. Aztán a tavalyi év áprilisában Nakamoto eltűnt, mintha ott sem lett volna, nem a láthatatlan tinta, hanem a titkosíró, rejtjellé lévén maga is a kibocsátott rejtjelpénz mögött, vagy tulajdonképpen semmi, zérus a számsorban. E-mail címét,

honlapját nem lehetett visszakövetni. A *New Yorker* cikkírója zamatos angolsággal írott, rejtjelező szövegségeket toborozó üzeneteiből, illetve más csapásokon is, egyéb jelekből és nyomokból próbálja N. Sz. személyazonosságát kikövetkeztetni. Kriptográfuskonferencián nyomoz a japán név után, két lehetséges gyanúsítottal folytat beszélgetést, és számítógépes bájtermebányászatot fenntartó kentuckyi vállalkozóval tárgyal, aki a tranzakciókat hitelesítő matematikai feladványokkal

játszadózó gépeket működtet. Mindeközben persze senki, semmi sincs az áramló, önálló jelölők visszáján, akire a bizalom és a hitel transzcendenciája, az értékben rejtőző érték épülhetne, hanem csupán egy önteremtő rendszer működéslogikája (a posztmodern kapitalizmus), amely akkor is hat és él, ha nincs rá fedezet. (Joshua Davis: *The Crypto-Currency. Bitcoin and Its Mysterious Inventor. The New Yorker 2011. okt. 10.*)

R. L.

LATINOVITS ÉS A KÖDSZURKÁLÓ

■ Latinovits Zoltán (1931–1976) színházi és filmszerepeivel ma is jelen van az utókori emlékezetben, változatlanul a 20. századi magyar művészet legnagyobbjai közt tartjuk számon. 1973-ban megjelent és a kortársi tudat szerint igazi szenzációt jelentett könyve, a *Ködszurkáló* valószínűleg kevesebbet jelent az újabb nemzedékek számára, holott azoknak az éveknek a hivatalos művészetpolitikáját, a színházak belső életét ebből a nagyon indulatos, nagyon szubjektív műből lehet igazán megismerni. Ablonczy László, a budapesti Nemzeti Színház egykori igazgatója (1991–1999) a *Hitel*-ben közölt tanulmányában (*Világosan látott*) a *Ködszurkáló* megszületésének körülményeit járja körül, összefüggésben Latinovits Vígszínház-beli konfliktusaival.

1970 áprilisában a színházigazgató Várkonyi Zoltán és Latinovits leültek tárgyalni. „Latinovits nyíltan beszélt: a rendezés mellett hatalmat is kívánt, amit teljesíteni nemcsak Várkonyi érdekkörét sértette volna. Aczélnak kiszámítható és megbízható vezetőkre volt szüksége, ha Latinovits és Darvas sikeresen rendez, az nemcsak a Víg, hanem az egész magyar színházi életben olyan forgószelet kavargathat, amely ezt a központosított és sokszorososan biztosított rendszert felkapja és elsodorja. Vagyis az aczéli kamarillajáték bukik meg.” Ablonczy a továbbiakban beidézi egy mondatot Latinovitstól: „Véletlenül éppen aznap kaptam a Magvető Könyvkiadó megtisztelő felkérését színházi tanulmánykötet megírására, amikor

a Vígszínház felmondta státusomat 1970 novemberében» – olvashatjuk a *Vigilia* 1972. áprilisi számában a *Könyvszurkáló* részletének közlése előtt, Latinovits bevezetőjeként. Bámulatos gyanútlanlás: Kardos György igazgató »véletlenül« épp a fordulat órájában telefonozott volna? Később kacagtuk is Ruttkai Évával: semmi kétség, Aczél órára tudta a vígszínházi fordulatokat. Bizalmasával, Kardossal is bizonyos, hogy tanácskozott; s egyetértettek: Latinovits áldatlan és folyamatos küzdelmét szedálni szükséges.” Még fűdögált az „új mechanizmus” szellője Magyarországon – írja Ablonczy, Kádár János sorsát a hazai balosok és a moszkvai elvtársak lebegtették. „Ebben a feszültségben az értelmiségi szelepet is engedni kellett; Kardos György, a kiérdemesült ÁVH-s, aki elbocsátott légiósként a Magvető élén tudta ezt, fogantatása folytán más igazgatóknál bátrabbnak mutatkozott, botránygyanús művek kiadását is vállalta. Latinovits immár színházi kötelék nélkül, a nyilvánosság előtt prófeciálhatta volna elégedetlenségeit. De hogy egy könyv esélyét kapta, így csendes meditációra, írásra kényszerült – ami egy időre könnyebbéget ígért az aczéli művészi-színházi közéletnek. Latinovits idejét lefoglalják, gondolhatták, hisz nyilatkozni mindig könnyebb, mint egy könyvet megírni.”

A könyv, a *Ködszurkáló* azonban megszületett – ki is adták, és nem akármilyen visszhangot keltett a közvéleményben. (*Hitel 2011.10.*)

K. L.